

PRODUKCE SÓJI VE SVĚTĚ, V EU A ČR

SOYBEAN PRODUCTION IN THE WORLD, EU AND CZECH REPUBLIC

PŘEMYSL ŠTRANC, JAROSLAV ŠTRANC, DANIEL ŠTRANC

Česká zemědělská univerzita v Praze, FAPPZ, Katedra rostlinné výroby

Summary, Keywords

The meaning and food and feed utilization of soybean has been steadily increasing. In 1960/61 global production was only 17 million tons. Forecast production for the year 2013/14 is estimated at 286 million tons. About the necessity dispose of domestic soybean production, which is compared to foreign, mainly overseas cheaper, undamaged during transportation, without admixture of GMOs etc., says the current situation in the EU.

Keywords: soybean, meaning, utilization, production

Souhrn, klíčová slova

Význam a potravinářské i krmivářské využití sóji se neustále zvyšuje. V roce 1960/61 celosvětové produkce sóji činila pouhých 17 milionů tun. Předpokládaná produkce pro rok 2013/14 se však již odhaduje na 286 milionů tun. O nutnosti disponovat sójou tuzemské produkce, která je oproti zahraniční, zejména zámořské levnější, nepoškozená přepravou, bez příměsí GM atd., vypovídá i aktuální stav v EU.

Klíčová slova: sója, význam, využití, produkce

Úvod

Z celosvětového pohledu je sója čtvrtou nejrozšířenější plodinou a po palmě olejné je druhou nejvýznamnější olejinou světa, s vysokým a nutričně příznivým složením mastných (polyenových) kyselin. V rámci luskovin sója zaujímá výjimečné postavení a vyznačuje se překvapivě vysokým produkčním potenciálem, neboť ve vhodných agroekologických podmínkách a při adekvátní agrotechnice poskytuje výnosy až 8,0 t/ha (USA). Sója je i plodinou s nejvyšším zastoupením velmi hodnotných bílkovin a dalších výživově cenných, biologicky aktivních a ochranných látek (vitaminy, minerální látky, fosfolipidy, isoflavonoidy apod.). Uvedené atributy sóju predeterminují jako vysoce perspektivní plodinu a jednu z nejdůležitějších komodit k zabezpečení výživy lidí a zvířat v budoucnosti.

Význam, využití a produkce sóji

Význam a potravinářské i krmivářské využití sóji již v současné době stoupá o to více, že většinu látek v jejích semenech, které vykazují nežádoucí a antinutriční působení, lze téměř zcela eliminovat vhodnými moderními technologickými postupy jejich zpracování. Dosud není plně doceněné ani velice pozitivní působení sóji v osevním postupu a na úrodnost půdy. Sója jako bobovitá rostlina zajišťuje v důsledku symbiotické fixace atmosférické

kého dusíku bezkonkurenčně nejlevnější zásobení půdy touto nejdůležitější a značně drahou živinou, potřebnou pro dosažení vysoké produkce následných plodin.

Nárůst produkce sóji v posledních letech je doslova ohromující. V roce 1960/61 produkce sóji činila pouhých 17 milionů tun a v roce 2012/13 to bylo již 268 milionů tun. Předpokládaná produkce pro letošní sezónu 2013/14 se odhaduje na 286 milionů tun.

V současné době, v celosvětovém měřítku, se sója pěstuje na 110 mil. ha, při průměrném výnosu cca 2,45 t/ha a očekává se, že její plochy dále porostou. K raketovému vzestupu její produkce dochází v Latinské Americe, hlavně Brazílii a Argentině. Význam sóji neustále stoupá, především jako levného a dosud téměř nenahraditelného zdroje kvalitních bílkovin.

Na dovozu sóji je nejvíce závislá Čína se spotřebou cca 63 mil. tun, která je proto klíčovým hráčem na světovém trhu této komodity. Na druhém místě je Evropská unie, která dováží sóju jak pro celé semeno - boby (11,3 mil. tun), tak pro bílkovinu (protein – 20,5 mil. tun), a to zejména v extrahovaných šrotech. Ty významně ovlivňují i naši živočišnou výrobu.

Vzhledem k uvedeným skutečnostem se domníváme, že pěstování sóji v ČR si proto zaslouhuje podstatně větší pozornost, než která je jí věnována. Přestože je sója u nás druhou nejvýznamnější luskovinou, v posledních deseti letech se její plocha pohybuje pouze mezi 5 až 10 tis. ha, s průměrným výnosem mírně převyšujícím 2 t/ha. Např. v letošním roce bylo v ČR (podle ČSÚ) sójou oseto cca 6500 ha. Malé plochy sóji u nás souvisejí s poměrně vysokými výkupními cenami nejhojněji pěstovaných plodin, hlavně pšenice a řepky. V porovnání s tím jsou výkupní ceny sóji u nás sice poměrně stabilní, avšak zcela nelogicky nízké.

Pravděpodobný rozvoj produkce sóji v EU

O nutnosti disponovat sójou tuzemské produkce, která je oproti zahraniční, zejména zámořské levnější, nepoškozená přepravou, bez příměsí GM atd., vypovídá i aktuální stav v EU. Některé země, zejména Rakousko, zcela logicky a konstruktivně stupňují tlak na evropskou proteinovou strategii, která je řadu let hrubě přehlížena. Na tento tristní stav velmi dobře poukázal rakouský ministr zemědělství Nikolaus Berlakovich s tím, že soběstačnost EU v proteinových krmivech v současnosti činí pouhých 33%. Berlakovich si na rozdíl od ostatních evropských politiků uvědomuje, že plocha sóji v jeho zemi, která mimochodem každoročně narůstá a v současné době již dosahuje cca 40 tis. ha, nepokrývá ani 14% potřeby rakouského trhu. Převážná část nedostatkové sóji musí být proto v případě Rakouska kompenzována dovozem v podobě extrahovaných šrotů a dále pak i sójových bobů, hlavně z jižní a pak i severní části amerického kontinentu (obdobně je tomu i v ostatních zemích EU). V této souvislosti poznamenáváme, že ceny semene dovážené GM free sóji jsou v poslední době o 1500 až 2400 Kč za tunu vyšší než je tomu u GM sóji, která se v Rotterdamu v únoru 2013 prodávala za cca 11700 Kč/t.

Vizionářský postoj Nikolause Berlakoviche se opírá o tlak nové rakouské iniciativy „Dunajská sója“, která chce systematicky podporovat produkci kvalitní, GM free sóji z Podunají. Dobrým signálem pro nás je, že ČR do Podunajských zemí také patří. Dalšími zeměmi oblasti tzv. „Dunajské sóji“ jsou Bosna a Hercegovina, Bulharsko, Chorvatsko, severní část Itálie, Maďarsko, Moldavsko, jižní část Německa, jižní část Polska, Rakousko, Rumunsko, Slovensko, Slovinsko, Srbsko a jihozápadní část Ukrajiny. Tato iniciativa rovněž uvádí (podle výzkumu SERI), že díky Evropské sóji (zmenšením jejich dovozů) se současně významně sníží emise CO₂ v EU. Hlavním cílem iniciativy „Dunajská sója“ by však mělo být sdružení Evropských pěstitelů sóji z výše uvedených regionů se zpracovateli a krmiváři, zakládajících si na místních surovinách, které vykazují standardy potřebné kvality bez příměsí GM. Čas zřejmě ukáže, zdali se jedná o přínosný projekt pro evropské pěstitelé, krmiváře a zpracovatele (jak se v současnosti tento projekt jeví), nebo jde jen o nafouklou bublinu, která pomůže pouze vybraným institucím čerpat peníze z byrokratických evropských fondů.

Další možností pro rozšíření pěstování sóji v EU a potažmo i ČR je pořád diskutované, avšak neustále odkládané pěstování GM sóji. Pěstování této sóji je ekonomicky efektivnější než sóji GM free, o čemž svědčí výsledky Rumunska, které GM sóju před vstupem do EU pěstovalo. Po vstupu Rumunska do EU se v této zemi snížily osevní plochy sóji na 1/4.

Možným impulzem, který v blízké budoucnosti může odstartovat významnější rozvoj pěstování sóji v EU, ale i v ČR, je i hodně diskutovaný návrh, který by uznal luskoviny (vč. sóji) jako alternativní způsob ozelenění zemědělských ploch.

Závěrem chceme připomenout, že evropský kontinent se ve 20. století v rámci silné industrializace soustředil hlavně na pěstování plodin (např. obilnin) intenzivně hnojených minerálními hnojivy, hlavně dusíkatými a zcela ignoroval potřebu pěstování plodin, především zmíněných luskovin, které zlepšují úrodnost půdy a snižují potřebu uvedených hnojiv.

Kontaktní adresa

Ing. Přemysl Štranc, Ph.D., Katedra rostlinné výroby, FAPPZ, ČZU v Praze, Kamýcká 957,
165 21 Praha 6 – Suchbát, E-mail: stranc@af.czu.cz